

13. Методичні рекомендації щодо переліку підтвердних документів для реєстрації бюджетних зобов'язань, бюджетних фінансових зобов'язань та проведення платежів : наказ Державної казначейської служби України від 15.04.2016 р. № 116 // Газета «Бухгалтерія: бюджет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhbudget.com.ua/ua/journal/buhbudget/article/4569>

14. Національний стандарт ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 «Правила визначення вартості будівництва»: наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 05.07.2013 р. № 293 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/attachments/-content-attachments/939/Nakaz293.pdf>

15. Про здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2014 р. № 117 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/117-2014-п>

16. Порядок державного фінансування капітального будівництва : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2002 р. № 1764 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1764-2001-п>

17. Темченко О. Врахування мотиваційної складової при розробці механізму матеріального стимулювання робітників на промислових підприємствах / О. Темченко, О. Лісниченко // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – Вип. 7. – С. 350–353.

18. Нікітін Ю. О. Сучасні моделі та механізми мотивації персоналу українських підприємств / Ю. О. Нікітін, В. Г. Рукас-Пасічнюк // Актуальні проблеми економіки : наук. журнал. – 2014. – Вип. 4(154). – С. 238–246.

19. Про облік коштів на утримання служби замовника в інвесторській кошторисній документації : лист Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 04.10.2000 р. № 7/7-1010 // Інформаційний портал України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainfo.biz/legal/baseap/ua-zmtxmr.htm>

20. Про розподіл витрат на утримання служби замовника з урахуванням етапів інвестиційного процесу : лист Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 22.01.1998 р. № 7/34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainfo.biz/legal/baselp/ua-tmweme.htm>

21. Басанцов І. В. Ефективність використання бюджетних коштів у галузі капітальних вкладень: проблеми та шляхи їх вирішення / І. В. Басанцов // Вісник СумДУ. «Серія Економіка» : наук. журнал. – 2007. – Вип. 1. – С. 147–154.

** Куспяк Галина Іванівна – аспірант кафедри економічної та фінансової політики Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України.*

Стаття надійшла до редакції 24.02.2017 р.

УДК 352.075

Катерина Мануїлова *

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

У статті зазначено, що децентралізація публічної влади позитивно впливає на соціально-економічне становище держави. Оскільки, сприяє політичній стабільності, гармонізації суспільних відносин, підвищенню добробуту населення, встановленню інституту громадянського суспільства, розвитку демократії, розпаду централізованої тоталітарної держави.

Ключові слова: децентралізація, публічна влада, соціально-економічне становище.

Мануилова Е. В. Социально-экономическое значение децентрализации публичной власти.

В статье указано, что децентрализация публичной власти положительно влияет на социально-экономическое положение государства. Поскольку, способствует гармонизации общественных отношений; повышению благосостояния населения, помогает: достижению политической стабильности, установлению института гражданского общества, развитию демократии, распаду централизованного тоталитарного государства.

Ключевые слова: децентрализация, публичная власть, социально-экономическое положение.

Manuilova K. V. Socio-economic importance of decentralization of public authority.

The article stated that the decentralization of public administration positively affects the social and economic situation of the state. Because, promotes political stability, harmonization of public relations, increase welfare, the establishment of the institute of civil society, democracy, the collapse of the centralized totalitarian state.

Keywords: decentralization, public authority, social and economic situation.

Постановка проблеми. Зараз в Україні скрутне економічне становище, на сході країни триває воєнне протистояння, країну роз'єднують різні політичні вподобання населення, неоднаковий економічний розвиток регіонів і загострення, особливо у південно-східній частині, мовного питання. Все це вимагає від уряду України негайного проведення обґрунтованого та послідовного курсу реформ, який має призвести до оновлення влади, удосконалення демократичної моделі в країні та встановлення громадянського суспільства.

Запровадження у 2014 – 2015 р. реформи з децентралізації публічної влади [1, с. 3] викликало неоднозначну оцінку в українському суспільстві. Так, згідно дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у грудні 2016 р., реформу децентралізації влади успішно вважають лише 22 % опитаних респондентів, не побачили позитиву в цьому напрямку 62 %. Втім, намічено й позитивні зрушення, зокрема, на початку року кількість тих, хто позитивно оцінив реформу децентралізації, зросла у більш ніж півтора рази [2, с. 3].

Таким чином, для успішного впровадження децентралізації в нашій країні актуальним питанням залишається подальше наукове дослідження та визначення можливих ризиків і недоліків децентралізації, а також продовження застосування заходів у напрямку популяризації реформи серед населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема децентралізації публічної влади та соціально-економічне становище в Україні опосередковано висвітлені у дослідженнях таких вітчизняних правознавців, як О. Батанов, А. Калінкін, М. Пухтинський, І. Хор; економістів Р. Білика, О. Вішневського, О. Галясовської, Н. Осадчої; державознавців В. Баштанника, Р. Демчака, Я. Казюка та інших. Однак питання визначення особливостей соціально-економічного розвитку країн Європи в умовах децентралізації публічної влади потребують подальшого дослідження, особливо зараз, коли Україна проводить реформу з децентралізації публічної влади.

Метою статті є з'ясування впливу децентралізації публічної влади на соціально-економічний розвиток різних країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неодмінною умовою для удосконалення роботи публічної влади є реформа, спрямована на її децентралізацію. Оскільки децентралізація публічної влади сприяє:

- збільшенню можливостей для участі людей у прийнятті рішень в економічній, соціальній та політичних сферах [3, с. 4];
- забезпеченню найбільш ефективного використання суспільних ресурсів;
- поліпшенню якості послуг, що надаються населенню [4, с. 17];
- наближенню децентралізованої влади до місцевого населення, це створює передумови для найповнішого й найоперативнішого виявлення та задоволення потреб населення [5, с. 32];

- урегулюванню суспільних відносин. Адже діяльність територіальних (регіональних) органів влади стає більш зрозумілою, ніж діяльність центральної влади, оскільки вона зачіпає нагальні потреби населення. А часовий розрив між прийняттям і виконанням рішень на регіональному рівні значно коротше, ніж на національному [6, с. 15].

Дискусійним у науковій літературі залишається проблема: «Децентралізація публічної влади – гарантія демократизації суспільства». Так, американський філософ Е. Тоффлер вважав, що політична децентралізація – не гарантія демократії, – цілком можливі жакливі місцеві тиранії. Місцеві політики часто навіть більше продажні, ніж національні [7, с. 293]. Інший американський письменник І. Крістол у своїй публікації «Що таке децентралізація?» [8] порівняв децентралізовану Швейцарію з демократичним Нью-Йорком, і прийшов до висновків, що Швейцарія менш демократична, ніж Нью-Йорк. Останнє дало підстави І. Крістолу вважати, що «децентралізацію плутають з демократією». Дослідник наголошував, що для успіху децентралізації влади ключовим фактором є функціонування органів контролю за публічною владою [8, с. 22–25].

Російський економіст О. Лібман також підкреслював, що для децентралізації публічної влади не завжди являється передумовою обов'язковість існування демократичного ладу в країні. Автор підкреслив, що не дивлячись на те, що серед нинішніх децентралізованих держав переважну більшість складають демократичні країни: США, Німеччина, Швейцарія, Індія, Бельгія, Австрія, Іспанія, Німеччина, – зустрічаються й децентралізовані країни з автократичним режимом. Мова йде не лише про Об'єднані Арабські Емірати. Зокрема, Китай має дуже високий рівень автономії регіональних органів влади, при цьому залишається недемократичною державою. У Нігерії або у більшості латиноамериканських держав зв'язок децентралізації та демократизації також важко уловити. Нарешті, в історії існувало безліч децентралізованих недемократичних держав, зокрема, всі феодальні держави європейського Середньовіччя підпадають під цю категорію [9, с. 62–63].

У цілому погоджуємося зі ствердженнями дослідників у тому, що наведені приклади децентралізованих країн дійсно мають недемократичний лад. Однак зазначимо, що охарактеризовані держави мають або незначний рівень децентралізації (так, для місцевої влади Китаю притаманна лише широка автономія), або для країн характерні тільки певні ознаки децентралізації (наприклад, відсутність централізованого управління в середньовічних державах).

З метою з'ясування рівня децентралізації та ступеню демократії в сучасних країнах світу масштабні дослідження провели Всесвітній банк і Британський дослідницький центр. Дослідження країн світу засвідчило, що найбільш децентралізовані держави мають найвищий рівень демократії. Так, за індексом децентралізації (*Decentralization index (sorted by Government Closeness Index)*), складеним Всесвітнім банком у 2012 р., перше місце серед 182 країн світу належить Данії, друге – Швейцарії, шосте – Норвегії. Щодо України, то вона знаходиться на 26 місці, а Російська Федерація посідає 39 місце [10, с. 30–31].

У рейтингу країн світу за показником рівня демократії (*The Democracy Index*), розрахованим за методикою Британського дослідницького центру *The Economist Intelligence Unit* (аналітичний підрозділ британського журналу *Economist*), всі держави поділено на чотири категорії: повна демократія; недостатня демократія; гібридний режим; авторитарний режим. За індексом демократії 2015 р. до категорії «повна демократія» потрапили держави: Норвегія, яка зайняла перше місце у рейтингу індексу демократії, Данія (їй належить п'яте місце), Швейцарія знаходиться на шостому місці рейтингу. Україна займає 88 місце і потрапила до категорії «гібридний режим». Щодо Російської Федерації, то вона перебуває в категорії «авторитаризм» і займає 132 місце у рейтингу з 136 країн світу [11, с. 4–7].

Отже, з порівняння рейтингів індексів децентралізації та демократії видно, що найбільш децентралізовані країни світу віднесені до категорії «повна демократія», що означає найвищий рівень демократії у світі. І навпаки, чим нижче рівень децентралізації влади в країні, тим менший ступень демократії у державі. Це наглядно проілюстровано на прикладі України, яка займає у рейтингу індексу децентралізації 26 місце, і належить за індексом демократії до категорії «гібридний режим» (Див. Табл. 1).

Позитивно впливає на соціально-політичний розвиток держави прийняття рішень за допомогою різних засобів прямої демократії (народовладдя). Адже завдяки функціонуванню народовладдя громадяни можуть: безпосередньо управляти державою; впливати на політичний курс уряду; нести відповідальність за прийняття та виконання рішень; здійснювати контроль за діяльністю органів влади через громадські інститути.

У науковій літературі усталеною є думка про те, що пряма демократія може добре функціонувати лише там, де до процесу прийняття рішень залучено небагато людей; у великомасштабному суспільстві як стабільна система управління вона не працює [12, с. 92]. Видатний німецький вчений М. Вебер допускав функціонування прямої демократії лише у локальних товариствах з обмеженою чисельністю осіб, соціальні позиції яких суттєво не відрізняються, а управлінські функції відносно прості та стійкі [13, с. 163]. Отже, народовладдя найбільш ефективно працює на первинному рівні публічної влади (у комунах, громадах тощо).

Активне використання інституту прямої демократії для впливу на діяльність публічної влади характерно для найбільш децентралізованих країн світу. Так, обстеження 212 країн світу, що проводили експерти Світового Банку протягом 1996 – 2013 рр. під назвою *Governance Matters* (якість державного управління) дозволило скласти комплекс індексів. Перший індекс *Voice and Accountability* (Голоси та підзвітність) показує, як враховується думка населення у країні, наскільки підзвітні державні органи влади перед громадянами, визначає ступінь участі громадян у виборі уряду та інших органів влади, дає оцінку рівня свободи слова, свободи об'єднань та інших цивільних і громадянських свобод та політичних прав [14]. Україна в рейтингу за індексом *Voice and Accountability* має показник 36,97 % і посідає 134 місце. Перше місце у світі належить Норвегії з показником 100 %, на другому місці перебуває Данія з індексом 99,53 %, на четвертому місці Швейцарія – 98,58 % (тобто найбільш децентралізовані країни в світі).

Низький рівень впливу народовладдя на управління державою негативно позначається на якості життя населення країни. Рейтинг держав за індексом людського розвитку (ІЛР) / *Human Development Index* (далі ІЛР) складений на основі обстеження 195 держав, проведеного ПРООН упродовж 1980 – 2013 рр. До найвищого індексу ІЛР віднесено Норвегію, Швейцарію, Данію (найбільш децентралізовані країни в світі). Україна займає лише 81 місце [15, с. 164–165].

Таким чином, аналіз різних індексів показав, що при децентралізації влади існують найкращі умови для систематичного та продуктивного функціонування інституту народовладдя, для участі населення в прийнятті рішень і у здійсненні контролю за публічною владою. Це позначається на покращенні якості управління та сприяє зростанню добробуту людей (Див. Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння країн світу за різними індексами

Місце у рейтингу	Індекс децентралізації (182 країни) 2002–2012 рр.	Місце у рейтингу	Категорія демократії	Індекс демократії (136 країн) 2015 р.	Місце у рейтингу	Індекс «Голоси та підзвітність» (212 країни) 1996–2013 рр.	Місце у рейтингу	ІЛР (195 країни) 1980 – 2013 рр.
1	Данія	1	Повна демократія	Норвегія	1	Норвегія	1	Норвегія
2	Швейцарія	5		Данія	2	Данія	2	Швейцарія
6	Норвегія	6		Швейцарія	4	Швейцарія	3	Данія
26	Україна	88	гібридний режим	Україна	134	Україна	81	Україна

Окрім соціальної спрямованості, децентралізація публічної влади допомагає вирішенню низки економічних проблем на місцевому рівні. Оскільки органи публічної влади на місцях в результаті децентралізації отримають повноваження у сфері оподаткування, визначення ставок окремих місцевих податків і зборів, запровадження податкових пільг з метою стимулювання окремих галузей економіки на місцевому рівні, визначення структури витрат. Це сприяє: забезпеченню фінансової самостійності місцевих органів влади щодо фінансування покладених на них функцій і завдань; створенню ефективної системи розподілу, що вирівнює та стимулює фінансову допомогу, що ґрунтується на показниках бюджетного потенціалу і сукупного індексу витрат місцевих органів влади; підтримці підприємницької активності та збільшенню інвестиційних можливостей місцевих органів влади [16, с. 108].

Децентралізація дозволяє зменшити витрати на передачу інформації, тому що тільки стратегічна (а не оперативна) інформація повинна передаватися центральним органам влади, зменшити затрати на координацію діяльності та уникати конфліктів [17].

Український дослідник Іжа М., проаналізувавши децентралізаційні процеси у країнах Європи, підкреслив, що одним із аргументів на користь здійснення децентралізаційних реформ є підвищення ефективності діяльності як центральних, так і місцевих органів влади, а також створення сприятливих умов для економічного розвитку [18, с. 152].

Всі ці чинники позитивно впливають на розвиток соціальної і економічної сфери суспільства. Окрім того, успішне впровадження реформи децентралізації публічної влади вельми важливо для нинішньої України, оскільки означена реформа дозволить створити передумови для зниження соціальної напруги в країні та зменшити руйнівні наслідки сепаратизму і, тим самим, поліпшити соціальні взаємовідносини у державі та покращити економічне становище в країні.

Висновки. Отже, соціально-економічне значення децентралізації публічної влади полягає у тому, що децентралізація:

- 1) сприяє гармонізації суспільних відносин та підвищенню добробуту населення;
- 2) допомагає досягнути політичної стабільності та громадянської злагоди в суспільстві;
- 3) є важливою складовою реформування політичної системи держави на шляху становлення інститутів громадянського суспільства, трансформації публічної влади, розвитку демократії (здобуття населенням політичних прав і свобод, надбання можливості участі в політичному процесі та залучення демократичних інститутів);

- 4) сприяє розпаду централізованої тоталітарної держави;

- 5) виховує почуття відповідальності та громадянськості.

Перспективними напрямками подальших досліджень з цієї тематики є:

- з'ясування особливостей соціально-економічного становища децентралізованих країн світу в умовах політичної, економічної та соціальної криз, а також під час воєнних конфліктів;

- проведення постійного моніторингу процесів створення децентралізованої публічної влади в країнах світу;

- подальший аналіз проблем, що виникають у ході реформ, пошук і прийняття заходів щодо швидкого подолання недоліків і вирішення означених проблем.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 20.01.2015. – № 2. – Ст. 154.

2. Оцінка подій 2016 року та суспільно-політичні настрої / Соціологічна група «РЕЙТИНГ». – грудень 2016.– 24 с.

3. UNDP, *Decentralized Governance Programme: Strengthening Capacity for People-Centered Development, Management Development and Governance Division, Bureau for Development Policy, September 1997.*

4. Гриневич В. Децентралізація влади як складова політичної реформи в Україні: питання концепції та ідеології / Владислав Гриневич. // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. – 2014. – С. 16–19.

5. Бондарь Н. С. Местное самоуправление и конституционное правосудие: конституционализация муниципальной демократии в России / Николай Семёнович Бондарь. – Москва : Норма, 2008. – 278 с.

6. Гамбеева Ю. Н. Необходимость децентрализации управления и выделения территориально-организованных экономических систем / Ю. Н. Гамбеева // Актуальні питання економіки та управління у сучасній соціально-економічних умовах: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 14–15 жовтня 2013 р. – Дніпропетровськ : «Герда», 2013. – С. 15–17.

7. Тоффлер Элвин. Третья волна / Элвин Тоффлер. – Москва : АСТ, 2004. – С. 293.

8. Kristol I. Decentralization for what? / Irving Kristol // The Public Interest. – 1968. – № 11. – P. 17–25.

9. Либман А. М. Формальная и неформальная децентрализация и политические трансформации / Александр Михайлович Либман // Общественные науки и современность. – 2012. – № 4. – С. 62–73.

10. Ivanyna, Maksym; Shah, Anwar. How close is your government to its people? Worldwide indicators on localization and decentralization // Policy Research working paper. – No. WPS 6138. – Washington, DC : World Bank. – 40 p.

11. Democracy Index 2015. Democracy in an age of anxiety. A report by The Economist Intelligence Unit. – P. 4–7.

12. Гидденс А. Политика, управление и государство / А. Гидденс // Рубеж (альманах социальных исследований). – Вып. 3. – 1992. – С. 78–107.

13. Held D. Models of democracy. Polity / D. Held. – Stanford, Calif. : Stanford University Press, 1996. – XIV. – 392 p.

14. Качество государственного управления. Гуманитарная энциклопедия // Центр гуманитарных технологий. – 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/governance-matters/governance-matters-info>

15. Khalid M. Human Development Report Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience Published for the United Nations Development Programme / M. Khalid, E. Jaspersen. – New York, USA : UNDP One United Nations Plaza, 2014. – 229 p.

16. Усков И. В. Децентрализация как основа становления финансово самостоятельных местных органов власти / И. В. Усков // Бизнесинформ. – 2012. – № 3. – С. 108.

17. Керецман В. Ю. Здійснення регіоналізації як умова вдосконалення державного регулювання розвитку регіонів [Електронний ресурс] / В. Ю. Керецман // Суспільство. Держава. Управління. Право : наук. журн. – 2012. – Вип. 1. – Режим доступа: <http://ukrsuspilstvo.com/ua/wp-content/uploads/2012/12/2-Kerecman.pdf>

18. Іжа М. М. Показник децентралізаційних процесів у країнах Європи / М. М. Іжа // Вісник СевНТУ : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 112. – С. 152–155.

** Мануїлова Катерина Віталіївна – кандидат історичних наук, докторант кафедри державного управління і місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України.*

Стаття надійшла до редакції 27.03.2017 р.

УДК 351

Оксана Митяй *

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ В УКРАЇНІ

У статті обґрунтована необхідність посилення регулюючого впливу держави на розвиток великих корпоративних структур аграрного сектора економіки України. Виявлені позитивні і негативні наслідки функціонування агропромислових формувань, визначені основні детермінанти державного регулювання їх діяльності.

Ключові слова: агрохолдинг, агроформування, аграрний сектор, державне регулювання, державна аграрна політика, приватно-державне партнерство.